

FINNSAMs höstkonferens 6-8 september 2013 på Järvsö Finnskog med omnejd

Text: Eva Jernqvist

Layout: Maud Wedin

Konferensen hade sin bas på Harsagården (www.harsa.se), där människor levt och verkat långt innan Skid- och Friluftsrämjandet i början av 1950-talet byggde upp den anläggning som sedan 20 år tillbaka ägs och drivs av familjen Snar. Säker snötillgång och välskötta spår har gjort längdskidåkning till Harsas specialitet. Här kunde t ex skid-SM genomföras 1989 när alla andra planer gått i stöpet.

Fint boende och fantastisk mat förgyllde konferensen!

Fredag 6 september

Inför konferensen hade Maud Wedin sammanställt häftet *Skogsfinnarna i Järvsö och Undersvik*, som gav oss god information om traktens skogsfinska kolonisation. Efter inkvartering och lunch på fredagen var det dags för eftermiddagens utfärd med egna bilar och med Nisse Olofsson och Roland Persson från den lokala studiegruppen Harsagruppern som guider.

Häftet Skogsfinnarna i Järvsö och Undersvik

Foto: Cecilia Bruce

Första uppehållet gjordes vid Prästvallen som även haft fast bosättning på gården Aspa, uppkallad efter sin första brukare, Asp från Väingsbo i Ovanåker. Från Aspa gick vi ned till den plats där Näverjollen, Jonas Johansson (1793-1875) hade sin stuga. Han var känd för sin hantverksskicklighet, bl. a tillverkade han näverburkar med dekorer och med en mycket speciell hopfogning.

Roland Persson berättar om Näverjollen. Foto: Jan Myhrvold

Vi begav oss sedan vidare till Hästberg, en by med traditioner om att första finnbosättningen skall ha skett i början av 1600-talet. Den första kända publicerade reseskildringen av skogsfinsk kultur i Sverige gjordes för övrigt av Urban Hjärne i samband med hans besök i byn år 1685.

Roland Persson berättar om Hästberg. Foto: Jan Myhrvold

I Hästbergs skola, som byggdes 1875 och lades ned 1957, fick vi en fikapaus där Cecilia Bruce även bjöd på visor och berättelser med humor och allvar. Sedan 1964 ägs skolan av bygdegårdsföreningen och här fanns många intressanta foton från trakten.

Björn skjuten i Hästberg. Foto: Jan Myhrvold

Bert Edvinsson (t.h) i Bursjö berättar om byn tillsammans med vår ciceron Nisse Olofsson (t.v). Foto: Jan Myhrvold

Kor med utsikt över Bursjön. Foto: Maud Wedin

Efter ett uppehåll vid Bursjö där nuvarande ägaren Bert Edvinsson håller marker och byggnader i gott skick reste vi vidare mot ...

..... Sidskogen. Att Natan Söderblom gav Sidskogen epitetet "Sveriges vackraste skogsby" vid sitt besök där 1916 kunde vi förstå under vår byvandring med Bo Lodin.

Bo Lodin guidar oss genom Sidskogen. Foto: Jan Myhrvold

Utsikt över Sidskogen. Foto: Maud Wedin

På Jon-Görs gårdsplan fick vi ett uppskattat extrainslag i form av musik på durspel av Gun-Britt Blom.

Durspel av Gun-Britt Blom på Jon-Görs. Ett av många uppskattade musikinslag under denna konferens. Foto: Maud Wedin

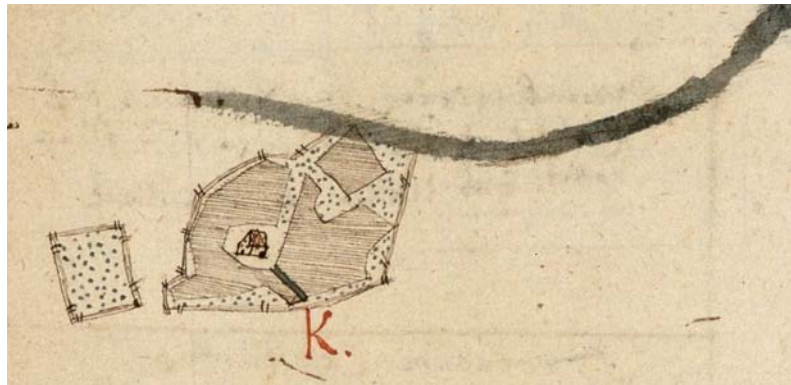
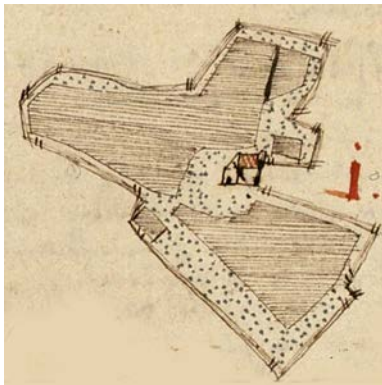
Efter middagen föreläste Maud Wedin om områdets skogsfinska kolonisation. Källorna, bl. a Hjärne från 1685, antyder att flyttvägarna gått från Rautalampi via Ingermanland till Sverige.

Det är oklart exakt när de första finnarna kom till Järvsö och Undersvik, men det mesta tyder på att det bör ha skett på 1610-talet.

Inför Maud Wedins föreläsning. Foto: Jan Myhrvold

Här finns ett speciellt mönster med inledande skogsfinsk etablering i svenskbygden. Det är dock oklart om de finnar som nämns var bosatta i själva byarna eller på deras utskogar. Ibland misslyckades försöken till skogsfinsk bosättning, ofta pga. konkurrens med svenskbönderna om fåbodskogen, och man drog vidare till andra trakter.

I Järvsö tycks den första bosättningen ha skett i svenskbyn Kalv varifrån utflyttning sedan skedde till Hästberg. I trakten av Bursjön togs den tidigaste finnbosättningen upp 1640 och då troligen söder om Väster-Bursjön, där platsnamn som Finnänget och Finska viken ännu finns kvar.

Olof Tresks kartor 1639 över Hästberg (t.v) och Svedåsen (t.h). Foton: Maud Wedin

Undersviks socken tog finnen Anders Andersson, bosatt i svenskbyn Tällby, upp Svedåsen som rålades 1623. Jöran Andersson från Svedåsen anlade 1647 ett gästgiveri på Fluren. Under 1600- och 1700-talen drevs gästgiveriet växelvis av finnar från Svedåsen och Hästberg. Med utgångspunkt i Svedåsen uppstod ett vidsträckt flyttningsmönster - ett av många exempel på skogsfinnarnas omfattande sociala kontaktnät.

Efter Mauds föreläsning stod Harsagårdens lokaler till vårt förfogande för trivsam samvaro, nog så viktigt en gång som denna då man sammanstrålar från många olika håll.

Lördag 7 september

Lördag morgon berättade Nisse Olofsson om livet i bondsocknen Järvsö. Harsa ligger på "Hälsinglands tak", med berg på över 400 m ö h. När skogsfinnarna kom, var området etablerad fäbodskog sedan lång tid tillbaka.

Nisse Olofsson berättade livfullt om det gamla Järvsö.

Foto: Jan Myhrvold

För att på bästa sätt hushålla med de viktiga resurser betesmark, kreatursfoder och gödsel utgjorde, praktiserade Järvsöbönderna ända till slutet av 1800-talet ett tregårdssystem med hemgård, bodeland och fäbod.

Man var noga med betesgränserna, t ex mellan vallar och bodeland. Överträdelser kunde bli rättssak. Kreaturshållningen var inriktad på mjölkproduktion. Nya djur köptes upp t ex i Jämtland medan de egna kalvarna slaktades. Djuren flyttades från hemgården till fäboden vid midsommar, vidare till bodelandsgården i slutet av augusti och åter till hemgården runt Lucia, medan människorna rörde sig mellan de olika platserna för att utföra alla nödvändiga sysslor.

På Hästberg var det dock så gott om bete att man inte hade behov av tregårdssystemet. Härifrån gav man lika stort bidrag till inköp av en tredje klocka till Järvsö kyrka som från övriga storgårdar i socknen. Prosten Per Schissler (1688-1755) närde planer på att ta över Hästberg och att bedriva en storskalig hantering av spanska får och getter från Afghanistan där men av det blev dock intet.

Slaggvarpar efter järnproduktion finns bl. a utmed Ljusnan. Längre tillbaka fanns en vapensmed i varje by. 1635 förlades vapensmidet till Söderhamn medan det lokala husbehovssmidet fortsatte. Intäkterna från linhanteringen var viktiga för försörjningen i socknen, inte minst för dem som inte ägde egna gårdar. Ett mera kuriöst näringsfång var pärlfisket som var stort i trakten. Till livet vintertid hörde marknadsfärderna. Man ville komma fort fram och höll sig därför helst med hingstar. Förbi Harsa går den gamla färdleden mot Dalarna, där järvsöborna idkade handel främst med lin, linneväv och smör.

Sedan vi genom Nisses försorg blivit väl orienterade om trakten, reste vi "ned på socknen" med en välfylld buss. Genom skogsmarker som länge varit bondeägda och som började storavverkas relativt sent kom vi via Grönås, en gammal bodlandsby som blev egen by vid storskiftet, fram till Karlsgården (Karls) i Bondarv. Birgitta Einarsson Eriksson, också hon medlem i Harsagruppen, guidade oss på denna gård som har gamla anor. Den har tidigare varit helt kringbyggd. Av de nuvarande byggnaderna är herrstugan från 1700-talets mitt äldst.

Portlidret byggdes för övrigt av Mårten Larsson från Knutas i Kalv. Finnen Lars Larsson från Hästberg skadades så illa i ett slagsmål med mågen i gården, Karl Karlsson, att han avled av sina skador vid jultiden 1649. Sedan Jonas Mårtensson, den siste bonden på Karls, dött barnlös 1923, förvärvades byggnaderna av Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund och gården är museum sedan 1930.

Karlsgården. Foton: Jan Myhrvold

På vår färd vidare söderut passerade vi bl. a Tällby, Offerberg, Undersviks kyrkby, Djupa och Simeå, alla platser för skogsfinsk bosättning i svenskbygden. Vi fick också en skymt av världsarvsgården Gästgivarv i Vallsta innan vi tog av mot Galven.

1614 fick Mickel Mickelsson (Poikoinen) och Bertil Henriksson torpebrev för Övre Galven, som då låg på Arbrå sockens kronoallmanning. Mer om dem kan man läsa i Maud Wedins bok *Den skogsfinska kolonisationen i Aifta, Bollnäs och Hanebo*. Också i Galven bedrevs tidvis gästgiveri.

Utsikt över Galvsjön. Foto: Jan Myhrvold

I Galvens nyrenoverade bygdegård tog Elisabeth Källström Olsson m fl. emot oss. Lunchen, med soppa, bröd och hemost, var precis vad vi behövde just då. Måltiden fick en extra guldkant i form av musik av den lokala gruppen Vitre. Innan vi äntrade bussen igen kunde vi också läska oss med utsikten över sjön Galven.

Musik bjöds av den lokala Galvengruppen Vitre. Foto: Jan Myhrvold

Så bar det iväg uppåt, mot gården Blads i Svedåsen där vi mötte konstnären Vilja-Johanna Wätte. Som elöverkänslig lever hon som "förr i tiden". Det ger henne en speciell känsla av samband med dem som tidigare bott på platsen. Vi fick stiga in i hennes hem och se imponerande prov på hennes konst och på bilder från Svedåsen på den tiden när människorna var många och markerna var uppodlade.

Från Fluren gjorde Maria Strömbäck Svärd oss sällskap till Björnmyra. Vi fick höra om den kungliga björnjakten 1881 när en björn som väckts ur sitt ide blev skjuten av en adjutant i stället för av kungen själv som det var tänkt. Räddaren i nöden blev en man från Galven som tog på sig skulden och även de medföljande böterna.

Björnmyra bildades genom utflyttning från Galven 1667. Hit hälsades vi välkomna med handslag av Maria Strömbäck Svärd och Roger Svärd. De driver ekoturismföretaget Tur och Ton, anslutet till finnskogarna.com och certifierat enligt Naturens bästa. Fikapausen förhöjdes av sång och musik av Maria och Roger tillsammans med Maria Carlsson och Åke Robertsson.

Maria Strömbäck Svärd låter tonerna ljuda över Björnmyra. Foto: Jan Myhrvold

*Tur och Ton ger smakprov av vad deras upplevelsepaket innehåller (www.turoton.se)
Foto: Jan Myhrvold*

Vi återvände via Fluren, där skogsfinnar drivit gästgiveri och där det senare anlades ett sågverk med omgivande by. Numera ägs den av familjen Wådell som återskapat miljöer från äldre tid (www.fluren.se).

På Svedbovallen, Hälsinglands enda levande fäbodvall, möttes vi av Cecilia Bruce från Hästberg, som presenterade vallen och dess nuvarande brukare Anders Henningsson. Och om vi inte visste det tidigare, fick vi nu lära oss att den fina och högt uppbyggda sängen i en fäbodstuga står där just "för fint". Den sover man inte i!

Cecilia Bruce ger oss bilder och intryck i ord och toner från Svedbovallen. Foto: Jan Myhrvold

*Gemytligt samspråk på Svedbovallen.
Foto: Maud Wedin*

Åter på Harsagården bjöd Ljusdals kommun oss på en utsökt middag. Kommunalrådet Roland Bäckman välkomsttalade och Susanne Swedjemark framförde ett tacktal å FINNSAMs vägnar. Eva Hansson, Vallsta, medverkade med sång och musik, vilket sponsrades av Sveaskog. Också denna kväll ägnades av dem som så ville åt eftersits i Harsagården.

Söndag 8 september

Söndag morgon fick vi en presentation av Maria Strömbäck Svärds och Rogers Svärds företag Tur och Ton där kultur, säkerhet, miljö och kvalitet utgör hörnstenarna.

Därefter föreläste Maud Wedin om den hälsingeföreteelse som de skogsfinnska gästgiverierna utgör. 1649 stadgades om skattebefrielse gästgivare, något som kunde ge orsak att ge sig in i sådan verksamhet av försörjningsskäl. Servicenivån blev dock inte alltid den bästa.

Lennart Rohdin gav oss en orientering om Sveriges nationella minoriteter, något som är av speciellt intresse då 2014 års höstkonferens hålls i Södermanland som ingår i det finska förvaltningsområdet.

Sedan Maud Wedin informerat om FINNSAMs hemsida och om medlemskap i FINNSAM vidtog höstens FINNSAM-möte, som återges i separat protokoll.

Efter lunchen fanns det möjlighet för den som ville och hade möjlighet att berika sig ytterligare att ta vägen hem förbi Slåtta vallvaktargård i Ovanåker där Åke Holmsgård guidade. Gonaker, janitscharer, cingaleser och andra människor från olika håll i världen kunde beskådas på de unika väggmålningarna.

Slåtta Vallvaktargård. Foto: Jan Myhrvold

Cingaleser m.m. Foto: Maud Wedin

Sista anhalten blev Finnskogsmuseet i Skräddrabo där utställningen står inför en omarbetning under kommande vinter.

"Gamla Finnskogsmuseet". Foto: Gunnar Ärnström

Återstår att rikta ett varmt tack till arrangörgruppen där Maud Wedin, Maths Östberg och Harsagruppen ingått och till sponsorerna Sveaskog och Ljusdals kommun för en konferens med ett digert och givande program, till Harsagården för ett gott värdskap och till alla konferensdeltagare för att ni kom med och deltog!

Nu får vi se fram mot nya tillfällen att mötas, i Karlskoga i vinter och i Örträsk i vår!

Stort tack till våra samarbetspartners och sponsorer

SVEASKOG

Ljusdals

Kommun

Finnskogsmuseet

samt Harsagruppen/Finnskogscirkeln

Harsagården i Järvsö.....

*..... som främst är ett
vinterparadis för
längdåkare, med lång
snösäsong
(www.harsa.se)*

Upplevelser med Turoton (www.turoton.se)

